

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄПАРХІАЛЬНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В ПІВДЕННІЙ БЕССАРАБІЇ У 1941-1944 рр.

Статтю присвячено малознаній історії взаємин єпархіяльної адміністрації Православної церкви й віруючої громади на окупованих румунами теренах Південної Бессарабії в роки Другої світової війни.

Ключові слова: Південна Бессарабія, єпархія, православ'я, місіонерство.

Статья посвящена малоизвестной истории взаимоотношений епархиальной администрации Православной церкви и верующих на оккупированных румынами территориях Южной Бессарабии в годы Второй мировой войны.

Ключевые слова: Южная Бессарабия, епархия, православие, миссионерство.

The article is devoted to the little-known history of relations between the diocesan administration of the Orthodox Church and the faithful in the occupied territories Romanians Southern Bessarabia during the Second World War.

Key words: South Bessarabia, Diocese, Orthodoxy, missionary.

Існування православ'я на теренах українсько-румунського порубіжжя та в дунайсько-дністровському межиріччі залишається малознаною проблемою сучасної української історичної науки, а відтак, її актуалізація має велике значення як з точки зору наукового препарування етно-конфесійних трансформацій, так і дуже важливою складовою сучасного вирішення нагальних міжконфесійних проблем в регіоні. Майже повна необізнаність з цією проблематикою наукової історичної громади в Україні, на відміну від румунської, спонукає нас до висвітлення питань організаційно-церковного життя в Південній Бессарабії в період Другої світової війни. Нашим завданням ставимо розглянути процеси рехристиянізації краю румунською православною адміністрацією після однорічної радянської атеїзації. Широкий спектр донедавна незнаних джерельних матеріалів румунського походження, опора на поважну наукову літературу колег з-за Дунаю, поглиблення у раніше підняті нами напрямки й сегменти проблеми, компаративні та квантитативні методи й аналіз сприятимуть нам у вивченні церковно-організаційних трансформацій у зазначеному регіоні.

Зважаючи на те, яку політику щодо релігії проводила радянська влада у Придунайському краї (в Ізмаїльській області) впродовж 1940-1941 рр., поновлення румунської присутності після подій 22 червня 1941 р. у межиріччі Дунаю і Дністра проходило прискореними темпами у напрямку відновлення там церковної юрисдикції та діяльності клерикальних органів Румунської православної церкви.

Уже 1 вересня 1941 р. була скликана єпархіяльна рада єпископії Четатя-Албе-Ізмаїл. До її складу

увійшли румунські архіереї, референти та священники – Т. Думбраве, М. Мадан, В. Костянтинов і секретар єпархії протодиякон І. Белодяну. Відбулися й зміни у керівництві єпархією, про що було заявлено з самого початку роботи церковного консилиуму. У зв'язку з тим, що наприкінці 1940 р. колишній єпископ Діонісій (Ерхан) «вийшов на покой», місце шефа єпархії залишалося певний час вакантним. Румунський Священний синод, опікуючись відродженням Православної церкви в Бессарабії, призначив намісника єпархії єпископа Полікарпа (Марушку). Значущість румунських інтересів у провінції підкреслює той факт, що духовний контроль і нагляд за справами відновлення православ'я на румунський зразок у регіоні поклав на себе безпосередньо патріарх Никодим. Окрім того, на чолі єпархіяльного управління, відповідно до статуту 121 Статуту Румунської православної церкви, міністр культури і культів Р. Росетті призначив патріаршим представником у Південній Бессарабії досвідченого клірика Т. Думбраве, наділивши його широкими повноваженнями [1] (рум.).

Конкретний факт повернення раніше втрачених бессарабських земель мілітарним способом румунські клірики вважали «Божим даром» і славили румунську армію. «Через рік після національної жалоби (так румуни стосовно Південної Бессарабії характеризували радянський період з літа 1940 р. до літа 1941 р. – М.М.) – відзначалося у протоколі засідання єпархіяльної ради, – за бажанням Всевишнього було анульовано несправедливість, допущену минулим роком...» [2] (рум.).

Жодного критичного слова не закидалося на адресу агресивної політики румунського

керівництва на чолі з маршалом Й. Антонеску. Натомість, роль Румунської православної церкви визначалася як духовного провідника тієї ж політики. А те, що війна за безпосередньої участі сотень тисяч православних румунів несла смерті таким же сотням тисяч людей, у тому числі єдиновірцям, що саме Церква в цій війні виконувала не останню роль, не визнавалось жодним словом. Співаючи дифірамби королю Михаю I та маршалу Антонеску, церковники підтверджували свою підтримку загарбницьким апетитам їхніх покровителів: «Наші думки з молитвами і смиренною вдячністю спрямовуються Всемогутньому Богу, який вказував шлях і скеровував кроки своїх обранців...».

Патріарх Румунії Никодим неодноразово наголошував на місіонерській ролі, яку мала виконати керована ним церква, повернувшись знов у Південну Бессарабію і в інші українські землі, у тому числі й на терени між Дністром і Південним Бугом. Він підкреслював, що «може статися така необхідність, щоби клір бессарабський взяв посох апостольський і «топав води» Дністра, щоби принести насіння Євангелія Христового туди, де донедавна зводили царство антихристи» [3] (рум.).

У такій обстановці єпархіальне керівництво розпочало організаційні заходи, спрямовані на визначення місця розташування єпархіального управління, повернення служителів культу до своїх священницьких обов'язків, збирання інформації з округів про стан місцевих парафій тощо. На шляху до реалізації цих планів румунська церковна адміністрація наштовхнулася на цілу низку проблем. З одного боку, відчувався дефіцит дипломованих канцеляристів, оскільки багато з них не емігрували у 1940 році до Румунії і залишилися на території, контрольованій радянською владою, а з поверненням румунів літом 1941 року їх заборонялося приймати на роботу до єпархіального управління без спеціальної перевірки румунськими органами служби безпеки. Траплялися випадки, коли деяких функціонерів дозволялося тимчасово брати на роботу, за умови негайного повідомлення у місцеві органи сигуранци задля перевірки. Так, були прийняті на єпархіальну службу (з поденною платою по 200 лей* кожному) колишні працівники О. Опацький, Д. Давид, Д. Галюров, З. Каймакан та інші. Дехто з довоєнних функціонерів, наприклад, О. Драчинський та П. Філатов, були заарештовані органами НКВС і вислані з Південної Бессарабії. Часто єпархіальне керівництво клопотало перед поліцейськими органами і брало участь у прискоренні вирішення питань пов'язаних з поверненням таких священнослужителів до пастирської діяльності. У разі, якщо колишні штатні священники єпископії проходили перевірку спецслужбами через те, що вони не покидали Бессарабії під час приходу більшовиків улітку

1940 р., їхні місця тимчасово займали інші клірики. Так, протопопії Четатя-Албе і Кахула, які раніше очолювали А. Остапов та Х. Фотеску, на момент перевірки мали тимчасових кліриків [4] (рум).

Налагодження роботи канцелярії єпископії уповільнювала також відсутність власних транспортних засобів, заради виправлення ситуації керівництво вживало термінових заходів для їх придбання, як, власне, і необхідних канцелярських речей. Цими питаннями опікувався секретар єпархіальної ради, а за відбудову єпископського палацу відповідав економ єпископії архимандрит Савватій (Зубов). Через те, що єпископська резиденція була в зруйнованому стані і вимагала значних фінансових витрат на ремонт (особливо закупівлю необхідного металу), єпархіальна рада на початку вересня 1941 року ухвалила рішення про тимчасову передачу єпископу Полікарпу будинку директора духовної семінарії в Ізмаїлі, який добре зберігся і був дуже зручним для користування.

Наразі, виявилися недоліки слабкої організації та виконавчої дисципліни на місцях. Лише кілька місцевих протопопів (серед них протоієрей Михайло Гушук) надіслали звіти про релігійну ситуацію, стан церков та клір у парафіях і округах. До тих пастирів, які не виконували необхідних настанов, керівництво єпископії застосовувало жорсткі методи: їх терміново запрошували на засідання єпархіального управління, заслуховували звіти, надсилали телеграфом накази керівництва і обіжники стосовно невідкладних заходів тощо.

19 вересня 1941 р., відкриваючи закриті засідання єпархіальної ради, головуєчий на ній єпископ Полікарп зачитав резолюцію патріарха Никодима на адресу дирекції культів МОКМ про призначення його тимчасовим керівником єпархії Четатя-Албе-Ізмаїл [5] (рум). У своєму зверненні до ієреїв єпископ наголосив на потребі «інтенсивно працювати до повного відродження віри прадідів, жадібніше, аніж безвірники, запалювати іскру в душах і серцях людських». Аби націлити духовенство на автон священницької служби, єпископ пригадав також і пророчі слова апостола Павла: «Золота і срібла вам не принесуть, а принесуть тепло любові моєї до всіх і бажання відвертого миру, взаєморозуміння і співробітництва».

Єпископ Полікарп завірив присутніх делегатів єпархіальних зборів про те, що він «як представник трансільванців є прихильником конституціоналізму і ніколи не дозволить надто зловживати своїми правами єпископа», натомість, за будь-якого факту порушення даного ним слова, просив відразу ж нагадувати для виправлення ситуації.

Після закінчення пленарного засідання відбулася робота секцій, на яких розглядалися проблеми, вирішення яких було нагальним і не повинно було затягуватися у часі.

* На початку війни 1941-1945 рр. співвідношення 1 румунської леї до 1 радянського рубля становило – 6:1.

На підсумковому засіданні консилиуму, виходячи зі складних умов єпархії, обговорювався широкий спектр питань. Серед них – прискорення темпів роботи адміністративно-церковної секції під час призначення і переміщення духовенства в межах єпархії, укомплектування функціонерами вільних місць канцелярії єпархії, проведення адміністративної реформи, поліпшення матеріального та економічного стану, затвердження бюджету, налагодження релігійної освіти та виховання молоді тощо.

З осені 1941 р. у єпархії Четатя-Албе-Ізмаїл розпочалося проведення церковно-адміністративної реформи. Вона була викликана утворенням нового повіту – Кілія, з повітовим центром у Кілії-Новій і мала на меті за нових обставин, викликаних рехристиянізацією в Південній Бессарабії, покращити управління єпархією. Утворювалося 11 протопопій, які через унеможливлення єпархіального кормління, мали утримуватися за рахунок державного бюджету [6] (рум.). Питаннями розподілу парафій і перевпорядкуванням їх між протопопами опікувався новопризначений референт єпархіальної ради під головуванням єпископа Полікарпа.

Обрання протопопів відбувалося за старою довоєнною процедурою, яка передбачала наступне. Представництво ради однієї протопопії складалося з колегиї, до якої входили усі священники, а також один кантор і один опікун (ктитор) від усіх парафій. Єпархіальна рада представлялася одним делегатом від протопопії, який призначався консилиумом єпархії із трьох кандидатів, обраних найбільшою кількістю голосів.

Відповідно до організації православної місії було запроваджено поділ єпархії на два місіонерських сектори, які очолювали священники С. Тугий та І. Петрован. Задля роботи в парафіях передбачалися місячні витрати на відрядження в розмірі 5 тис. лей кожному.

У чотирьох повітах для кожного округу протопопів були призначені також по два окружні місіонери: у повіті Ізмаїл – протоіереї Олександр Маковей (м. Ізмаїл) та Іоан Пароческу (м. Рені), у повіті Кілія – протоіереї Євтихій Рудний (м. Кілія-Нова) і Павло Варзару (с. Плахтіївка), у повіті Четатя-Албе – протоіереї Анатолій Курдюмов (с. Турлаки) і Єлисей Заграва (с. Царичанка-Нова), у повіті Кахул – протоіереї Михайло Іспас (с. Колібаші) і Миколай Синевич (с. Борогань). Перелічені церковні функціонери отримували щомісячну платню у розмірі 1000 лей. Їх обов'язком було відвідувати усі без винятку парафії підлеглого округу, допомагати кліру в боротьбі з тими, хто «заблукав» та інспектувати щонайменше двічі на рік викладання релігії в початкових класах [7] (рум.).

Кожний протопопський підокруг відповідно поділявся на 4-5 культурно-релігійних підокругів, які мали проводити засідання в дні храмових та

інших релігійних свят і таким чином зміцнювати віру та оберігати народ від «сектантської омани».

Культурно-релігійне життя в єпархії, на думку її керівництва, мало розгортатися переважно у сфері шкільної справи. Найголовнішим завданням священників, які зазвичай виконували роль шкільних законовчителів, визначалося «видаляти отруту пропаганди атеїстів і комуністів, яка глибоко проникла в душі молоді». Священники, спільно з учителями, зобов'язувалися проводити уроки релігії та окремі морально-етичні повчальні заходи для початкових класів сільських шкіл. Нагляд за релігійним навчанням здійснювали безпосередньо місіонери єпархіальні та округів. Робота серед дорослої молоді мала проводитися через будинки культури та сільськими пастирями індивідуально.

Економічне життя парафій і, особливо, матеріальний стан їхніх культових споруд знаходилися у вкрай скрутному вигляді. Відомо, яким знуцанням піддавалося церковне життя і релігія під час комуністичної влади у Бессарабії. Якщо подекуди церкви не було знищено вщент, то їх перетворили у клуби або склади, а все начиння і обладнання було понівечене і розкрадене. За свідченням І. Кваші, Г. Коваленко, В. Криворученко, І. Сердюка, В. Шкляревича та інших, атеїсти зруйнували в 1940 р. олтарі, дзвіниці з хрестами на банях в сільських храмах – Святого Михайла (с. Михайлівка Саратського р-ну) та Святої Покрови (с. Акмангит, зараз – Білолісся Татарбунарського р-ну)*. За рік антицерковного наступу радянської влади картина була такою: 2 церкви у селах Плетерешти (зараз – с. Плахтіївка Саратського району) і Успенівка були зруйновані повністю, близько 10 знаходилися в аварійному стані, а переважна більшість зазнали руйнації та пошкоджень і потребували капітального ремонту [8] (рум.). Попри сказане, була й ще одна причина варварського нищення християнських храмів. Розгортання бойових дій, бомбардування авіацією та артобстріли також завдавали великих втрат церковним спорудам. Снаряди не обирали місця попадання. До того ж, церковні дзвіниці, бані, як і переважна більшість храмів, будувалися на узвишші і під час воєнних дій часто використовувались військовими як пункти спостереження, корегування вогню, а відтак, ставали об'єктами першочергового обстрілу тією чи іншою воюючою стороною.

З огляду на необхідність швидкого поновлення релігійного життя, підконтрольного румунській патріархії, гостро постало питання про постачання лісу та будівельних матеріалів, необхідних для відбудови храмів, монастирських подвір'їв тощо. Оскільки приписами румунського уряду усі лісові масиви були підпорядковані державним органам і лише вони мали виключне право розпоряджатися результатами від їх експлуатації, єпархіальна рада

* Спогади односельців і родичів дисертанта записані автором і зберігаються у його власному архіві.

шукала можливості для отримання необхідної будівельної деревини. Керівництво єпархії активно добивалося права на вже фасовану деревину, яка зберігалася у лісах, а також на закупівлю лісу на невикористані кошти в сумі 511 тис. лей, що знаходилися в Румунському національному банку.

Проблеми відбудови культових споруд і загалом відродження православ'я у Південній Бессарабії, були безпосередньо пов'язані з обмеженим бюджетом, а відтак фінансовими труднощами єпископії, що в свою чергу пояснювалося самою війною. Лише витрати з бюджету за період з жовтня 1941 р. до квітня 1942 р. становили 12777 тис. лей [9] (рум.). З метою виходу з кризової ситуації і покращення фінансового становища було вжито певних термінових заходів, серед яких основне місце, на думку священика-референта В. Костянтинова, приділялося відродженню фабрики церковних свічок, що мала стати надійним джерелом прибутків єпархії. Румунські церковники як, власне й інші, на цьому робили вагомий виторг. Вони збільшили відпускну фабричну ціну до 850 лей за кілограм свічок, а церкви мали продавати ті ж самі свічки віруючим вже за ціною 1200 лей за кг. Тож чистого прибутку з кілограма отримували 350 лей.

Наступним кроком отримання коштів для поповнення єпархіальної казни було відновлення і функціонування єпархіальної типографії. «Література для народу, – часто підкреслювалося у промовах духовного керівництва єпархії, – це пропаганда, яка буде випромінювати світло християнського і румунського вчення до віддалених сіл і хуторів єпархії» [10] (рум.). Однак, видрук та, особливо, розповсюдження духовної літератури мали не тільки укорінювати в народі духовність і релігійну мораль, а, поряд з тим, давати і певні фінансові прибутки. Церковна адміністрація фінансувала, а також, зазвичай, займалася цілеспрямованим поширенням, окрім єпархіального бюлетеня, різноманітної літератури, церковних календарів та листівок для побожного люду.

З ініціативи єпископа Полікарпа, в Ізмаїлі було відроджено єпархіальну крамницю, де продавали віруючим та усім охочим, також і школярам, ікони та іконки, хрестики, кадильніці, свічки, ладан та інші церковні речі. Задля цього ініціювали відкриття ательє з виробництва ікон, різноманітного священицького вбрання та культових речей, у яких по сільських церквах відчувалася велика потреба. Також, на думку керівництва єпархії, можна було б внести свою, бессарабську, частку у відродження і обладнання церков у Трансністрії, більшість яких були зруйновані або позбавлені власності на культові об'єкти.

Економічна ситуація в єпархії Четатя-Албе-Ізмаїл була настільки складною, переважно у фінансовому сенсі, що сам єпархіальний архієрей запропонував аби підлеглий йому клір та інші служителі культу підписались на позику для

обладнання церков і надання допомоги державі. Однак, і тут виявилися труднощі, які пояснювалися тим, що більшість кліру, не отримавши жодної заробітної платні з того часу повернення до пастирського служіння, перебували у скрутному економічному становищі і не могли внести й десятої частки від підписки [11] (рум.). Такі проблеми виникали час від часу і в подальші місяці.

Загалом для відновлення й утримання церков та православного кліру в них упродовж 1941-1942 років губернаторство Бессарабії і місцеві адміністративні органи витратили 39 млн лей [12].

На листопад-місяць 1942 р. в парафіях Бессарабії нараховувалося 931 діюча церква, в яких пастирськи служили 1145 священиків [13]. Взагалі священицький корпус та обслуговуючий церковний персонал у єпископії Четатя-Албе-Ізмаїл (тобто лише на теренах Південної Бессарабії) за нашими підрахунками становив понад 50 % від загальної кількості в усій Бессарабії і налічував 610 служителів культу [14] (рум.). Забезпеченість повітів Півдня Бессарабії у 1941-1944 рр. кадрами, необхідними для проведення богослужінь та церковних треб, виглядала наступним чином: у Четатя-Албе – 165 осіб, у Ізмаїльському повіті – 162, у Кахульському повіті – 169 і в Кілійському – 114. Проте, необхідно враховувати, що лише священики мали право здійснювати релігійний обряд у храмі, а вони становили лише 57 % (351 особа) від усієї кількості кліру в краї. Поряд з тим, порівняння даних першої половини 40-х рр. з попереднім передвоєнним десятиріччям, надає можливість прийти до висновку, що в Південній Бессарабії в умовах війни відбулося суттєве зростання абсолютного числа парафій, хоча співвідношення кількості парафіяльного кліру до кількості населення мало дуже полярні характеристики. Так, в єпархії в 30-х роках нараховувалося 220 парафій, а на початку 40-х їх вже було 297. Натомість, беручи за відправну точку більш імовірну загальну чисельність населення краю (біля 640 тис. осіб) на початку 1941 р. отримуємо хоча й приблизне, однак, досить ілюстративне співвідношення – у Південній Бессарабії на понад 1000 осіб населення припадав 1 церковнослужитель. Такий стан речей не задовольняв потреби віруючих і змушував єпархіальне керівництво впроваджувати заходи спрямовані на покращення ситуації вже на весні 1943 року.

Основна частка серед кліриків мала документи про відповідну духовну освіту. Переважно, парохі закінчували 8-ми класну семінарію, кантори – школу партесного співу (іноді вживалося – школи канторів, «певчих»), а проти та диякони мали посвідчення про закінчення теологічного ліцею.

У квітні 1943 р. в Ізмаїлі було скликано єпархіальні збори на щорічну сесію [15] (рум.). Головуючий на цих зборах єпископ Полікарп,

дотримуючись традиційного офіціозу відносно правлячої верхівки Румунської держави, направив вітальні телеграми патріарху РАПЦ Никодиму, маршалу І. Антонеску, міністру освіти, культур і мистецтв Румунії професору Петровічі, генерал-губернатору Бессарабії Ставрату* та колишньому архієрею епархії Четатя-Албе – Ізмаїл Діонісію, який, перебував на пенсії та доживав свій вік у Кишиневі.

Серед багатьох питань, які розглядалися на сесії, виділимо, на наш погляд, найважливіші: про започаткування 130 священницьких місць у парафіях, виходячи з розрахунку один пастир на 700 православних душ; про рекомендації щодо впровадження ритуальних книг для парафій, де вони були відсутні; про виділення нових земельних площ під цвинтарі у зв'язку з використанням старих; про відродження духовної семінарії в Ізмаїлі; про виділення фінансів на утримання адміністрації протопопій у Тузлах, Тарутіні й Тараклії; про необхідність пришвидшення заміщення священницьких вакансій у парафіях тощо.

Церковна комісія запропонувала під час проведення виборів до парафіяльних рад звернути увагу на духовну чистоту і порядність претендентів, бо деякі з них часто не відповідали вимогам християнської моралі.

У полі зору духовенства епархії була виховна робота з допризовниками, які обов'язково мали відвідувати церковні служби. Аби не тільки молодь, але й інші категорії населення навести до церкви, деякими церковними функціонерами єпископії вносились досить радикальні пропозиції, на зразок закриття ринків у недільні та святкові дні [16].

Одним з основних аспектів організаційно-церковного епархіального життя в Південній Бессарабії була місіонерська справа. Виходячи з поставленої мети у справі християнізації та румунізації земель за Дністром, Священний синод Румунської православної церкви активно здійснював надання кадрової допомоги шойно зорганізованій Румунській православної місії в «Трансністрії». Досвід покірних і слухняних бессарабських священників, які ревно служили румунському християнізму впродовж 20-30-х років ХХ ст., на новоприєднаних землях, так би мовити, мав бути використаним повною мірою. На «прохання населення», бессарабська єпископія зобов'язала своїх священнослужителів вести служби в церквах Наддністрянщини, особливо на першій порі, коли не вистачало кліру [17]. Навіть для поліпшення переходу кліриків-місіонерів з Бессарабії до Трансністрії губернатор Бессарабії генерал К. Войкулеску* видав письмовий наказ про видачу їм документів терміном до трьох

місяців для вільного пересування через кордон [18]. Відтак, керівництвом Ізмаїльської епархії, відповідно до розпорядження патріархії Румунії, за Дністер було направлено десятки представників бессарабського духовництва. Якщо на 1 грудня 1941 р., виходячи з таблиці, яку наведено Р. Соловей, серед 14 протопопів, які зголосилися виконувати місіонерські обов'язки, було лише троє вихідців із Ізмаїльської епархії – Беров Віктор, Бусуйок Віталій та Георгіан Володимир [19], то вже через рік, на початку 1943 року, до Трансністрії прибули понад 250 священників-місіонерів, 50 ієромонахів і 15 канторів, серед яких були десятки священнослужителів із Придунав'я.

Лише у січні-лютому 1942 р. до Трансністрії вирушили 9 бессарабських кліриків, а до весни число місіонерів вже становило 22 священники [20] (рум.). Однак через те, що провідні місця в центральному керівництві місією займали переважно етнічні румуни, більшість місіонерів-бессарабців отримали «місця кормління» в глибинці провінції, особливо у районних центрах та селах з молдавською популяцією. Серед центрального персоналу місії в Одесі значився лише один представник бессарабського краю – помічник-місіонер М. Пугачов, та ще двоє служили священниками в одеських храмах. Так, при церкві Св. Кирила і Мефодія служив протоієрей Федір Петров, а при Свято-Іллінському кафедральному соборі – протодиякон Василь Стихій. Колишній директор Ізмаїльської духовної семінарії протоієрей Феодосій Богач переїхав до Одеси і керував роботою дворічних семінарських курсів.

Значна ж частина, а це 18 священнослужителів [21], були призначені на парафії у південних повітах губернаторства: Одеському, Овідіопільському, Біляївському, Очаківському та Березівському. Особливі надії румунські церковні органи поклали на бессарабських місіонерів у справі витісненні обновленства, «липківщини» та інших релігійних угруповань, оскільки «пастори з Придунав'я вирізнялися побожністю, відмінним знанням російської мови і місцевих звичаїв» [22].

Отже, румунська церковна верхівка, як у Бухаресті, так і в глибинці єпископії Четатя-Албе-Ізмаїл, продовжувала спрямовану політику в дусі румунського християнізму. Для останнього було характерним підпорядкування місцевих парафій Російської православної церкви румунському Патріархатові, а зміна церковної юрисдикції мала для православних віруючих ряд негативних наслідків, таких як заборона віросповідання рідною мовою, нав'язування румунської мови у богослужіннях, гоніння на церковну практику «за старим стилем», боротьба з різного роду «малими» церквами та «сектами» тощо. Поряд з тим, виховання молоді відбувалось у руслі викорінення національно-християнської ідентичності та утвердження румунського промонархічного націоналізму, в якому церква відігравала роль основного духовного провідника. Намагаючись на теренах «Трансністрії» насадити аналогічну бессарабській

* Наступний після генерал-губернатора К. Войкулеску, очолював губернаторство Бессарабія з квітня 1943 р. до 22.08.1944 р.

* Генерал-губернатор Бессарабії з серпня 1941 р. до квітня 1943 р.

релігійну політику, румунські церковні ієрархи здійснювали вплив на населення за Дністром, перед усе, через короткострокові відрядження разом з румунськими священиками бессарабських

місіонерів (які володіли місцевою мовою), надсилання богослужбних книг, предметів церковного культу тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУ «ІА»), м. Ізмаїл. – ф. 110, оп. 1, спр. 742, арк. 7 зв.
2. Там само, арк. 7.
3. Там само.
4. Там само, арк. 8.
5. Там само, арк. 1.
6. Там само, арк. 3.
7. Там само, арк. 6.
8. Там само, арк. 3.
9. Там само, спр. 731, арк. 4.
10. Там само, спр. 742, арк. 6.
11. Там само, арк. 5.
12. Одесская газета. – 1942. – 7 нояб.
13. Там само.
14. КУ»ІА». – ф. 110, оп.1, спр. 746, арк. 1-332
15. Там само, спр. 756, арк. 1.
16. Там само, арк. 6.
17. Національний архів Республіки Молдова (далі – НАРМ). – ф. 706, оп. 1, спр. 1101 (журнал – Transnistria Creștină. – 1942. – №1), арк. 23-24.
18. Solovei R. Activitatea Guvernamentului Transnistriei on domeniul social-economic și cultural: 19 auq. 1941-29 ian. 1944 / R. Solovei. – Iași, 2004. – p. 114.
19. Ibid, p. 184.
20. Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО), ф.-Р-2704, оп. 1, спр. 1, арк. 13.
21. НАРМ. – ф. 706, оп. 1, спр. 1101 (журнал – Transnistria Creștină. – 1942. – № 1), арк. 36-47, 52.
22. Молва. – 1943. – 5 нояб.

Рецензенти: д.і.н., проф. Ігнатуша О. М. (Запорізький національний університет);
д.і.н., проф. О. П. Тригуб (Чорноморський державний університет ім. Петра Могили).

© Михайлуца М. І., 2014

Дата надходження статті до редколегії 29.09.2014 р.